

ПОЧАТКОВА ШКОЛА

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

55 років підготовки першого вчителя
у Бердянському державному педагогічному університеті

«ПОЧАТКОВА ШКОЛА»

щомісячний науково-методичний журнал

№ 9 (543) ВЕРЕСЕНЬ 2014

Засновники –
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ,
ВИДАВНИЦТВО «ПОЧАТКОВА ШКОЛА»

Видавець –
ВИДАВНИЦТВО «ПОЧАТКОВА ШКОЛА»

Видається з липня 1969 року
Київ

Журнал включено до переліку наукових
видань ВАКУ України, в яких можуть
публікуватись основні результати
дисертаційних робіт

Головний редактор

Алла ЛУК'ЯНЕЦЬ, кандидат педагогічних наук,
заслужений працівник народної освіти України

Редакційна рада:

Іван БЕХ, Надія БІБІК, Микола ВАШУЛЕНКО,
Олександра САВЧЕНКО.

Редакційна колегія:

Галина ДРЕВАЛЬ, Валентина ЗАТОРЖИНСЬКА,
Олександр КИРИЧУК, Людмила КОВАЛЬ,
Ніна КОВАЛЬ, Ярослава КОДЛЮК,
Юлія КОЛЕСНИКОВА (*завідувач відділу*),
Тетяна КОХНО, Людмила ЛІЩИНСЬКА
(*завідувач відділу*), Людмила ЛОПУШАНСЬКА
(*відповідальний секретар*),

Алевтина ЛОТОЦЬКА, Світлана МАРТИНЕНКО,
Віра МЕЛЕШКО, Олександр МИТНИК, Антоніна
МОВЧУН, Ізольда НІЗЕЛЬСЬКА (*заступник
головного редактора*), Тамара ПИРОЖЕНКО,
Тамара ПОНІМАНСЬКА, Катерина
ПОНОМАРЬОВА, Катерина ПРИЩЕПА,
Тетяна ПУШКАРЬОВА, Володимир ТИМЕНКО,
Ольга ХОРОШКОВСЬКА, Людмила ХОРУЖА,
Михайло ЧЕМБЕРЖІ, Ірина ШАПОШНІКОВА,
Тетяна ЯРЕМЧУК (*завідувач відділу*).

Комп'ютерна верстка

Ніна ГОЛЯК.

Дизайн обкладинки

Володимир ЩЕРБАЧЕВИЧ.

Зареєстровано Державним комітетом інформаційної
політики, телебачення та радіомовлення України
серія КВ, №6506 від 09.09.2002 року
Підписано до друку 26.08.2014. Формат 84x108/16.
Папір газетний. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 6,72.
Умовн. фарбовідб. 6,72. Обл.-вид. арк. 9,75.
Наклад 8968 прим. Зам. 0104409.

Адреса редакції: 04213, Київ,
вул. Прирічна, 25-А, к. 12,
тел./факс (044) 501-03-87
www.pochatkova-shkola.net
e-mail: pochatkova@bigmir.net

Видруковано у видавництві
«Преса України». 03148, Київ, вул. Героїв Космосу, 6
http://www.pressa.kiev.ua/. Якість друку повністю відпо-
відає наданому видавцем видавничому оригіналу.

ЗМІСТ

До 200-річчя від дня народження Т.Г.Шевченка

Чабайовська М., Шароварко С. Формування ключових та предметних компетентностей молодших школярів на уроках літературного читання у початкових класах 1

Творча спадщина Василя Сухомлинського

Савченко О. Толерантність як цінність шкільної освіти: методичний аспект 4
Адаменко Н. Виховання доброти у дітей молодшого шкільного віку за ідеями В.О.Сухомлинського 8
Ляшук Л. Педагогіка добра, педагогіка діалогу
Василя Сухомлинського 10
Маркіна С. Формування моральних цінностей у молодших школярів на основі педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського 13

Методика навчання

Клименко А. Проблемна ситуація як засіб формування мотивації вивчення української мови 16
Ковальова В. Фейерверк осінніх барв 18
Костюченко Л. Урок навчання грамоти 21
Карнаухова Т. Ознайомлення учнів з поняттями "більше", "менше" 22
Кривенко Л. Задачі з казковим сюжетом у 1 класі 25
Ковалишена Т. Будь природі другом 30
Пулберь А. Вироби з природного матеріалу на спортивну тематику .. 33
Паніна М. Проектне навчання у початковій школі 35

55-річний ювілей у Бердянському педуніверситеті

55-річчя інституту, де готують першого вчителя:
історія та роздуми (інтерв'ю з Л.Коваль) 39
Степанюк К. Модель формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи в процесі проектної діяльності 42
Барбашова І. Сенсорний розвиток молодших школярів:
історія та сучасність 46
Малихіна Т. Психологічне здоров'я молодшого школяра:
сутність та характерні особливості 49
Черезова І. Психолінгвістична складова мовленнєвої діяльності молодших школярів 52
Попова О. Формування стилістичних умінь майбутніх учителів початкової школи під час вивчення синтаксису сучасної української літературної мови 55
Крамаренко А. Формування екологічних цінностей майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки 57
Шиман О. Організація триетапної інформатичної підготовки майбутніх учителів початкової школи 60

Слово художній само діяльності

Попач Г. У гості до світлофора Моргайка 63
Іванюта В. Суперечка овочів 64

На 1-й стор. обкладинки:

1. Новорічний бал-маскарад (у центрі – ректор БДПУ, професор Вікторія Зарва).
2. Академіка О.Я.Савченко, свого наукового наставника, вітає з ювілеєм директор Інституту, професор Людмила Коваль.
3. В експериментальному класі Інституту (вчитель-методист, випускниця БДПУ Ірина Решетілова).
4. Виступає народний фольклорний ансамбль студентів Інституту "Хуртовина".

Передрук будь-якого матеріалу українською або іншими мовами без письмової згоди редакції заборонено.

Марія ЧАБАЙОВСЬКА,
доцент кафедри мов та методики їх викладання в початковій школі
Інституту педагогіки і психології НПУ імені М.П.Драгоманова;

Світлана ШАРОВАРКО,
учитель вищої категорії, методист спеціалізованої школи І–ІІІ ст. ім. О.Маковея
з поглибленим вивченням інформаційних технологій
та технологічних дисциплін м. Заліщики Тернопільської обл.

Формування ключових та предметних компетентностей молодших школярів на уроках літературного читання у початкових класах

(на матеріалі творчості Т. Г. Шевченка)

Актуальність дослідження. Одним із провідних напрямів реформування початкової освіти на сучасному етапі є впровадження педагогічних технологій, спрямованих на підвищення в учнів інтересу до навчальної діяльності, розвитку в них творчих здібностей.

Невід'ємною частиною уроків літературного читання є формування в молодших школярів ключових та предметних компетентностей: читачької, комунікативної, інформаційної, уміння вчитися [7, с. 3].

Під час навчання на цих уроках учні ознайомлюються з творами видатних класиків української літератури, сучасних вітчизняних та зарубіжних письменників.

Вивчаючи на уроках літературного читання твори Т.Г.Шевченка, вчитель має знати, як донести дітям слово Кобзаря та його ідеї. Адже Тарас Шевченко – геніальний український поет і художник. Його ім'я є уособленням непереборної волі, сили духу, пророчого дару. І сьогодні ідеали Т.Шевченка – Україна, Мати, Воля, Правда, Любов – священні для кожного з нас. У "Кобзарі" поет залишив для нас свої заповіді – любити Україну, берегти мову народу, його звичаї та пісні. Як писав Іван Дзюба, "Шевченка розуміємо настільки, наскільки розуміємо себе – свій час і Україну в нім. Та, щоб краще збагнути його як нашого сучасника, треба повніше збагнути його як сучасника людей, проблем, суспільства середини ХІХ ст. Шевченко сам приходить у наш час. Але й ми повинні йти в його час. Тільки так між нами й ним глибшатиме взаєморозуміння" [2, с. 5]. Ефективними методичними прийомами є використання інтерактивних технологій навчання. Проблеми інтерактивного навчання присвячено дослідження педагогів та методистів: В.І.Бондаря, І.М.Дичківської,

О.А.Комар, Л.В.Пироженко, О.І.Пометун, О.Я.Савченко; М.С.Вашуленка, І.П.Гудзик, А.П.Каніщенко та ін.

Мета статті: дати методичні рекомендації щодо застосування інтерактивних технологій на уроках літературного читання в 2 класі, на яких вивчаються твори Т. Г. Шевченка або твори про Великого Кобзаря.

Інтерактивні вправи

2 клас

1. "Асоціативний куш".

Тема. Т.Шевченко "Світає...", "Встала й весна...".

Етап уроку – поглиблений аналіз тексту.

На дошці записано ключове слово – "Весна".

Завдання. Назвати слова та словосполучення, що спадають на думку, із заданої теми.

Коли всі слова та словосполучення будуть записані, учні складають речення з ними. Придумані речення вводять у зв'язне висловлювання, встановлюючи, де це можливо, зв'язки між поняттями.

– Ви склали твір про весну, описали її чарівність і неповторність. А тепер прослухайте, як описує

ДО 200-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Т.Г.ШЕВЧЕНКА

весну Тарас Шевченко у вірші "Встала й весна...". Порівняйте своє висловлювання зі словами поета. (Учні слухають вірш).

– Якою побачив поет весну?

– Що є спільного у ваших висловлюваннях і вірші?

2. "Віднови вірш".

Групова робота

Тема. Т.Шевченко "Світає...", "Встала й весна...".

Під час вивчення напам'ять вірша доцільно провести творчу роботу "Віднови вірш". Кожна група (до 4–5 учнів) одержує "розсипану" строфу (рядки подано на окремих аркушах) і за завданням учителя відновлює вірш, розмістивши рядки в певному порядку відповідно до його змісту на магнітній дошці або записавши їх на папері. Доповідає лідер. Потім проводиться виразне читання вірша.

I група

Соловейко в темнім гаї
...Світає,
Сонце зустрічає.
Край неба палає,

II група

Степи, лани мріють,
Верби зеленіють.
Між ярами над ставами
Тихесенько вітер віє,

III група

Розмовляють з полем.
Сади рясні похилились,
Мов сторожа,
Тополі поволі стоять собі,

3. "Криголам".

Цю вправу можна використати під час вивчення напам'ять вірша Т. Шевченка "Вранці".

1. Вчитель читає напам'ять вірш, супроводжуючи читання показом малюнків.

Зашебетав жайворонок,
Угору лепочи;
Закувала зозуленька,
На дубі сидячи;
Зашебетав соловейко –
Пішла луна гаєм;
Червоніє за горою;
Плугатар співає.

2. Учні повторюють за вчителем вірш з опорою на малюнки.

3. Учні колективно, без учителя, повторюють вірш з опорою на малюнки.

4. Окремі учні декламують вірш з опорою на малюнки.

4. "Дешифрувальник".

Тема. Дитячі роки Великого Кобзаря. Д.Красицький "Тарас Шевченко".

Цю вправу використовують на етапі оголошення теми уроку. Клас поділено на три групи по 4–5 осіб (якщо дітей у групах буде понад 5 осіб, учитель може дати решті учнів інше завдання). Кожна група одержує дві картки, де слова зашифровані за допомогою цифр, які потрібно розташувати за порядко-

вим номером букв в алфавіті та записати тему уроку.

– Для того, щоб визначити, з яким розділом ми ознайомимося на сьогоднішньому уроці, проведемо гру "Дешифрувальник".

Завдання: розшифрувати ключові слова.

I група.

Завдання: 81717 (Тарас) 2742777149 (Григорович) 93193657 (Шевченко)

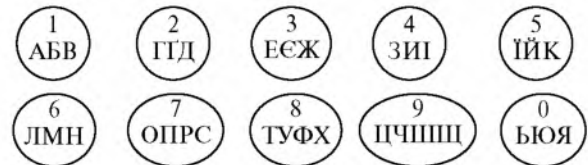
II група.

Завдання: 1364545 (великий) 61772645 (народний)

III група.

Завдання: 7738 (поет) 4 (і) 88273645 (художник)

Код-підказка

Потім представники груп виходять з виконаними завданнями і, порадившись, називають тему уроку (Тарас Григорович Шевченко – великий народний поет і художник).

5. "Незавершені речення".

Тема. Дитячі роки Великого Кобзаря. Д.Красицький "Тарас Шевченко".

Таку вправу доцільно використати на підсумковому етапі уроку.

– На сьогоднішньому уроці ми дізналися ...

– Майбутній поет народився ...

– Перша книжка віршів називається ...

– В дитинстві Тарас любив ...

– Шевченко став ...

– Помер поет ...

– Тарас Григорович похований ...

– Сьогоднішній урок навчив мене...

6. "Роз'єднай слова".

Тема. Т.Шевченко "Зоре моя вечірняя...", "Вранці".

– Прочитайте гасло уроку, роз'єднавши слова.

Шевченковітворисяють,мовяснізорі.

(Шевченкові твори сяють, мов ясні зорі).

– Чому твори Шевченка народ порівнює із зорями?

– Які емоції викликають у вас вірші Тараса Григоровича?

– З чим би ви порівняли твори Великого Кобзаря?

– Що ви очікуєте від сьогоднішнього уроку?

7. "Вилучи зайве".

Тема. Узагальнення і систематизація знань учнів за розділом "Тарас Григорович Шевченко – великий народний поет і художник".

– Прочитайте девіз уроку, вилучивши зайві слова.

Тадварасові думкїньки бутридуть жисомтпї відинки.

(Тарасові думки будуть жити віки).

- Про якого Тараса йдеться в цьому вислові?
- Як ви розумієте зміст цього прислів'я?
- Поясніть вислів "жити віки".
- Чому люди захоплюються поезією Шевченка?
- Чого вас вчать його твори?

8. "Кубування".

Тема. Узагальнення і систематизація знань учнів за розділом "Тарас Григорович Шевченко – великий народний поет і художник".

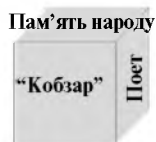
Узагальнюючи вивчене про життєвий і творчий шлях Т.Шевченка, рекомендуємо використати інтерактивну вправу "Кубування".

Не даючи запитань учням, а лише демонструючи грані куба, на яких записані ключові слова, можна усно або письмово підсумувати вивчений матеріал.

Завітав сьогодні в клас
На урок знову до нас
Кубик, діти, не простий,
Кубик, діти, чарівний.
Він знання перевіряє –
Мислити нас спонукає.

— Увага! Аналізуємо завдання "Чарівного куба".

Ключові слова: дитинство; батьки; художник; поет; "Кобзар"; пам'ять народу.

Чабайовська М., Шароварко С. Формування ключових та предметних компетентностей молодших школярів на уроках літературного читання у початкових класах (на матеріалі творчості Т.Г.Шевченка). У статті подано інтерактивні вправи для використання на уроках літературного читання в 2 класі у процесі вивчення програмових творів Т. Г. Шевченка або творів про Великого Кобзаря (за підручником – Савченко О. Я. "Літературне читання": підручн. для 2 кл. / О. Я. Савченко. – К. : Видавничий дім "Освіта", 2013. – 160 с. : іл.) з метою формування ключових та предметних компетентностей молодших школярів, а також методичні рекомендації до їх застосування.

Ключові слова і формулювання: літературне читання, ключові та предметні компетентності, інноваційні технології, інтерактивні вправи: "Асоціативний кущ", "Віднови вірш", "Криголам", "Дешифрувальник", "Незавершені речення", "Роз'єднай слова", "Вилучи зайве", "Кубування".

Чабаёвская М., Шароварко С. Формирование ключевых и предметных компетенций младших школьников на уроках литературного чтения в начальных классах (на материале творчества Т.Г.Шевченко). В статье представлены интерактивные упражнения для использования на уроках литературного чтения во 2 классе в процессе изучения программных произведений Т.Г.Шевченко или произведений Великого Кобзаря (по учебнику – Савченко О.Я. "Литературное чтение": учебн. для 2 кл. / О.Я.Савченко. – К. : Издательский дом "Просвещение", 2013. – 160 с. : ил.) с целью формирования ключевых и предметных компетенций младших школьников, а также методические рекомендации к их применению.

Ключевые слова и формулировки: литературное чтение, ключевые и предметные компетентности, инновационные технологии, интерактивные упражнения: "Ассоциативный куст", "Воспроизведение стихотворения", "Ледокол", "Дешифровальщик", "Незавершенные предложения", "Раздели слова", "Удали лишнее", "Кубирование".

Abstract. The article contains interactive exercises for application during classroom literary reading in the 2nd Class during the process of study of programmatic works of T.Shevchenko or writings of the Great Poet (textbook – A.Y. Savchenko "Literature readings": Textbook for 2nd class. / A.Y. Savchenko. – С. Publishing House "Education", 2013. – 160 p. : il.) in order to develop key competences for younger pupils, as well as methodological guidelines for their application.

Key words and terms: literature readings, key and substantive competences, innovative technology, interactive exercises, "Associative bush", "Refresh poem", "Icebreaker", "Deshyfrualnyk", "Unfinished Sentence", "Disconnect the word" "Remove unnecessary", "Kubuvannya".

Отже, застосовуючи в такий спосіб на уроках літературного читання у 2 класі технологію інтерактивного навчання, вчителі-практики та студенти вищих педагогічних навчальних закладів зможуть донести Шевченкове слово до сердець учнів, виховати у них почуття національної гордості за славних синів України.

Література

1. Бондар В. І. Дидактика: підручник / В. І. Бондар. – К. : Либідь, 2005. – 264 с.
2. Дзюба І. М. Тарас Шевченко. Життя і творчість. – 2-ге вид., доопрац. / І. М. Дзюба. – К. : Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2008. – 718 с.
3. Інтерактивні технології навчання у початкових класах / Авт.-упор. І. І. Дівакова. – Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 180 с.
4. Каніщенко А. П., Чабайовська М. І. Методика роботи над словом: навч.-метод. посібник / А. П. Каніщенко, М. І. Чабайовська. – Тернопіль: Навч. книга – Богдан, 2011. – 168 с.
5. Комар О. А. Інтерактивні технології – технології співпраці // Початкова школа. – 2004. – № 9. – С. 5–7.
6. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К. : А. С. К., 2004. – 192 с.
7. Савченко О. Я. Компетентнісна спрямованість нових навчальних програм для початкової школи // Початкова школа. – 2012. – № 8. – С. 1–6.
8. Шевченко Т. Г. Кобзар / Укладач О. В. Зав'язкін. – Донецьк: ТОВ "ВКФ "БАО", 2012. – 192 с.
9. Чабайовська М. І., Шароварко С. М. Особистісно орієнтований підхід у навчанні молодших школярів української мови / М. І. Чабайовська, С. М. Шароварко // Початкова школа. – 2011. – № 11. – С. 4–6; № 12. – С. 4–7; 2012. – № 1. – С. 4–7.